

politiky. Volba školské politiky je teoreticky podmíněna představou o funkci školství v moderní společnosti jako základního mechanismu obsazování společenských pozic, prakticky autorovou účastí při zakládání university v Kostnici a členstvím v poradním sboru badensko-würtenberského ministerstva školství. Rozvoj školství a školskou reformu nelze podle autora zdůvodňovat primárně ekonomickými nebo prestižními zřeteli, základní hledisko musí být sociálně politické: aktivní vzdělávací politika je autorovi jedním z nejzákladnějších předpokladů reálné, materiální (tzn. neformální) občanské rovnosti, která je strukturální podmínkou aktivní účasti všech účastníků společnosti na sociálním a politickém procesu. Školství je povinno zajistit všem dosažení základní kvalifikace „občan“, jehož základním rysem je schopnost dalšího autonomního rozvoje osobnosti. Tato argumentace demonstruje silné i slabé stránky Dahrendorfovy teoretické pozice: její sympatický demokratický, humanistický patos, i její osvíceneckou abstraktnost. V řadě kapitol zkoumá pomocí pronikavé sociologické analýzy neutěšené rysy západoněmeckého školství: disproportionální zastoupení venkovských a dělnických dětí, dívek a mládeže z katolických oblastí na všech typech vyšších škol, masový rozsah předčasného ukončení studia na středních i vysokých školách při prokazatelném nadání, neefektivní studium na vysokých školách, vyplývající z nedostatečné diferenciace studijních směrů a přežitého chápání akademické svobody atd. Rozbor doplňuje návrhy hlavních směrů a cílů reformy. Závěrečná kapitola představuje pozoruhodný esej o vztahu sociologického výzkumu, plánování a politiky.

B. J.

Helmut Schelsky: Auf der Suche nach Wirklichkeit. Gesammelte Aufsätze

Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln 1965, 487 str.

Sborník 24 statí z let 1949–1961, vesměs již publikovaných. (Obsahuje mj. tyto knižně publikované Schelského práce: *Die sozialen Folgen der Automatisierung*, Düsseldorf 1957, *Schule und Erziehung in der industriellen Gesellschaft*, Würzburg 1957, *Der Mensch in der wissenschaftlichen Zivilisation*, Köln-Opladen 1961). Shromážděné statí demonstřují několik typů přístupu k sociální realitě, od empirického zkoumání jejích jednotlivých oblastí v rámci „speciálních sociologií“ (oddíl K *významu jednotlivých životních oblastí*: sociologie podniku a profese, sociální důsledky automatizace, sociologické problémy volného času, sociologie výchovy a školství, medicíny, náboženství, města, publicistiky) přes „teoretickou sociologii“ (oddíl K *strukturální analýze společnosti*, kde v souvislosti s rozborem kategorií sociální stratifikace, společenské třídy a sociální změny rozvíjí svoji teorii soudobé společnosti jako „niveлизованé středostavovské společnosti“) až po „transcendentální teorii společ-

nosti“ (oddíl K *diagnóze současnosti*, obsahující zejména proslulé statí *Ztráta reality v moderní společnosti a Člověk ve vědecké civilizaci*), pohybující se již za hranicemi sociologie v oblasti filosofické reflexe a blíží se tradičnímu proudu německého „kulturtpesismu“. Divergence výsledků těchto jednotlivých přístupů je příznakem toho, že pokus o spojení německé filosofické tradice s empiricky koncipovanou sociologií se Schelskému v podstatě nezdařil. Část publikovaných statí, především pocházejících z první poloviny padesátých let, je již značně antikvována, jejich publikace tak představuje spíše příspěvek k dějinám poválečné německé sociologie i k dokreslení profilu autora, který v předmluvě knihu charakterizuje jako „rozloučení s jednou formou sociologického bádání a učení, jehož sociální a vědecký význam se chýlí ke konci“.

B. J.

Anthony Giddens: Problém sebevraždy ve francouzské sociologii

The British Journal of Sociology, sv. XVI., březen 1965, 3 a n.

Anthony Giddens (Leicester) rozbírá vývoj sporu o vysvětlení sebevraždy především ve francouzské vědě. Jev vykládá jednak teze psychiatrická (Falret, Esquirol, de Fleury, Delmas), považující sebevraždu za projev duševní poruchy, jednak teze sociologická (Durkheim, Halbwachs), spatřující v ní spíše produkt společenských poměrů. Svou důkladnou monografii, věnovanou sebevraždě (*Le Suicide*, 1897), přispěl Durkheim, tvůrce sociologické teze, nejen k objasnění jevu ze sociologického hlediska, ale uspěl i v ospravedlnění sociologie jako samostatné vědy probádáním předmětu, považovaného dosud za výhradní doménu psychologie. Jak ovšem ukázal Gurvitch (1952), zašel Durkheim ve svém sociologickém objektivismu poněkud daleko, neboť vytvořil strohý protiklad společnosti a jedince, mezi nimiž je ve skutečnosti stálá souvztáhnost. Na nedorozumění se zakládal spor mezi Durkheimem a Tardem o to, zda je sebevražda v zásadě jevem společenským či individuálním. Jádrem problému je právě naopak vztah mezi společenskými a psychickými činiteli v etiologii sebevraždy, neboť ani výlučný psychiatrický výklad nebyl zkušeností potvrzen, ani výklad sociologický nestačí k úplnému objasnění sebevraždy, již propadá jen malý zlomek obyvatelstva. Sociologové dosud vyhledávali korelace mezi sebevraždou a určitými sociálními proměnnými, psychologové se vesměs omezovali na anamnézy osob, které se o sebevraždu pokusily, a anamnézy těch, kteří takto skončili v nemocnici, ale ostatní osoby, jež při sebevraždě uspěly, už vyšetřovat nelze. Giddens však vidí cesty ke zdokonalení výzkumů v soustavném šetření u příbuzných a známých krátce po činu, ve výzkumu těch, jejichž pokusy se nezdařily jenom pro technické překážky, v laboratorních pokusech, postihujících činitele ovlivňu-